ސުވަރުގެ ވަދެވޭނީ اللهގެ ރުއްސެވުމާއި އެ އިލާހުގެ ރަޙްމަތުންނެވެ. ވީމާ، "ސުވަރުގެ ވަނީ މައިމީހާގެ ފައިތިލަ ދަށުގައި" ބުނެވޭ ބުނުމުގެ ޙަޤީޤަތަކީ ކޮބައިތޯ؟

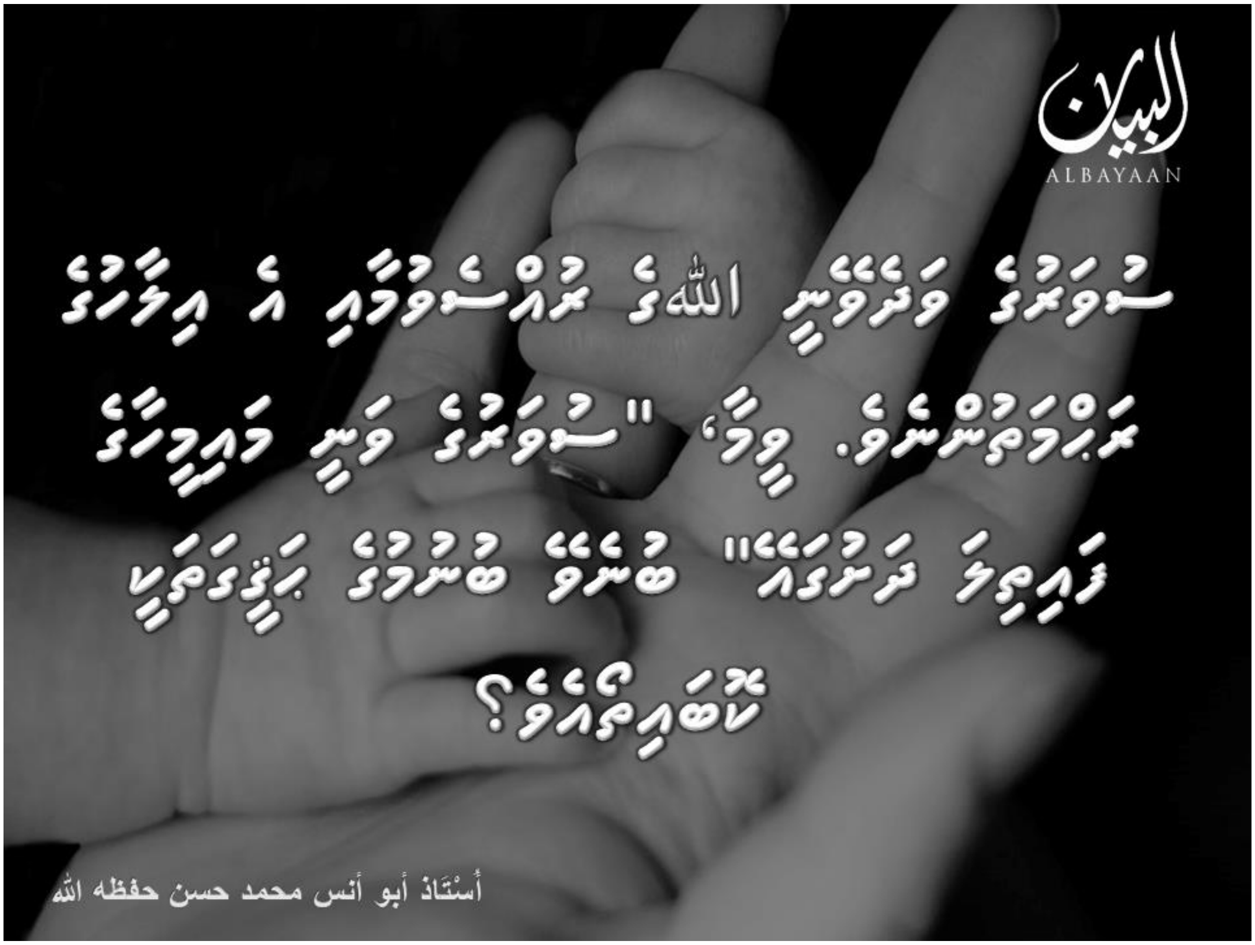
البيان
ALBAYAAN
ސުވަރުގެ ވަދެވޭނީ اللهގެ ރުއްސެވުމާއި އެ އިލާހުގެ
ރަޙްމަތުންނެވެ. ވީމާ، "ސުވަރުގެ ވަނީ މައިމީހާގެ
ފައިތިލަ ދަށުގައި" ބުނެވޭ ބުނުމުގެ ޙަޤީޤަތަކީ
ކޮބައިތޯ؟
أُسْتَاذ أبو أنس محمد حسن حفظه الله

ޖަވާބު ދެއްވީ: އުސްތާޛް أبو أنس محمد حسن (حفظه الله)

މައިން ބަފައިންނާ ގުޅޭ ރިވެތި ގޮތުގައި މުޢާމަލާތް ކުރުމާއި، އަދި ސުވަރުގެ ވަދެވުމާ ގުޅޭ ކޮށްފައިވާ ސުވާލަކަށް ޖަވާބު ދިނުމަށްޓަކައި ބުނެލެވެ.

اللهގެ ރުއްސެވުމާއި އެ އިލާހުގެ ރަޙްމަތް ޙާޞިލުވެގެން ދެނެ ސުވަރުގެ ނިޢުމަތްތަކުން މިއީ މުސްލިމަކު ދުވަސް ނުވާން ކަމެކެވެ. އެހެނަސް ދަންނަވަމުތޯ! الله ތަޢާލާގެ ރުއްސެވުން އަދި އެއިލާހުގެ ރަޙްމަތް ޙާޞިލުވާން ސަބަބުތަކަށް الله ފަރުމާކުރައްވާފައިވާކަން ދަންނަވަން ޖެހެއެވެ. އެހެނީ، އެ ބަރަކާތްތެރި ކުރުމުން އަޅާއަން ސުވަރުގެ

ވަދެވުމުގެ ސަބަބެއް ކަމުގައި އެ ޢަމަލުތައް ވެއެވެ. اله ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. وَتِلْ كَ الْجَنةَُّ الَّتيِ أُو رِثْتُُمو هَا بِمَا
كُنتُْم تَعْمَلُو نَ " އަދި އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ކޮށްއުޅުނު ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިލްކު
ކޮށްދެއްވި ސުވަރުގެއެވެ."
އެއަށްފަހުގައި އެ ސުވަރުގެއަށް ވާޞިލްވުމަށް އޮތް ޢަމަލުތަކުގެ ތެރޭގައި މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުން
ހިމެނޭކަން ދަންނަން ޖެހެއެވެ. އަދި ކިޔެއްތަ! މި ޢަމަލަކީ اله ގެ ރުއްސެވުމާއި، ރަޙްމަތް ޙާޞިލްވުމަށް އޮތް
އެންމެ ބޮޑެތި ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން އެއް ޢަމަލެވެ.
اله ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. وَقَضَى رَب كَُّ أَاَّلتَعْبُدُواْ إِاَّل إِياَّهُوَبِالَْوالِدَيْنِ إِحْ ساَناًإِماَّ يَ بلُْغَ نَّ عِند كََ الْ كَِب رَ أَحَدُ هُ مَا أَْو كِاَل هُ مَا
فَاَل تَقُل لَّهُمَآ أُفٍّ وَاَل تَنْهَرْ هُ مَا وَقُل لَّهُمَا قَْواًل كَرِيماً* وَا خْفِ ضْ لَهُمَا جَنَا حَ الذُّلِ مِ نَ الَّ ر حْ مَةِوَقُل رَّ بِ ا رْ حَ مْهُمَا
كَمَارَبَّياَنىِ صغَِير
އެކަލާނގެއަށް މެނުވީ، ތިޔަބައިމީހުން އަޅުކަން ނުކުޅައުމަށާއި، މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް، ނަބިއްޔާގެ
ވެރި އިލާހު ކަނޑައަޅުއްވައި އެންގެވިއެވެ. އެ ދެ މީހުންކުރެ އެކަކު، ނުވަތަ އެ ދެ މީހުން ތިބާގެގާތުގައި ތިބެ،
މުސްކުޅިކަމާ ހަމަޔަށް ފޯރައްޖެނަމަ، އެދެމީހުންނަށް أُف ވެސް ނުބުނާށެވެ!)އެބަހީ: ނުރުހުމުގެ ކިތަންމެ ކުޑަ
ބަހެއްވިޔަސް ނުބުނާށެވެ!(އަދި އެ ދެމީހުންނަށް، އަޑުލައި ނުހަދާށެވެ!
މި އާޔަތުން ބަޔާން ވެގެންވާ ފައިދާތަކުގެ ތެރޭގައި:
1. اله އަށް އަޅުކަން ކުރުމާއި ވިދިގެން މައިންބަފައިންނަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ބަޔާން ވެގެންވުމުން، އިސްލާމް
ދީނުގައި މައިންބަފައިން ނަށް ދެއްވާފައިވާ މަޤާމާއި މަތިވެރިކަމާއި އެކަމުގެ މުހިންމުކަން ދޭހަވެއެވެ.
2. އުއްފު ފަދަ ބަހެއް ބު ނު ން ހުއްދަ ވެގެންނުވާނަމަ، އެ މައިންބަފައިން ނުރުހޭ ގޮތަށް ނުވަ ތަ ނޭދޭ ގޮތަށް
ހިތުގައި ޖެހޭގޮތަށް ވާހަކަ ދެއްކުން ހުއްދަ ނުވުން އަޥްލާ ވެގެންވެއެވެ.
3. މި އާޔަތުގައި اله ތަޢާލާވަނީ، އެންމެހައި ހުތުރު ވެގެންވާ ބަސްތަކާއި، އެގޮތުން ހުތުރު ވެގެންވާ
ބަސްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ކުޑަމިންވަރުގެ ބަސް ކަމުގައި ވީނަމަވެސް، "އުއްފު" ވިޔަސް ބުނުން ހުއްދަ
ނުވާނެ ކަމެވެ. އަދި ހުތުރު ވެގެންވާ އެންމެހައި ޢަމަލުތައް، ހަޅޭއްލެވުމާއި މިފަދަ އެންމެހައި ޢަމަލުތަކެއް
ނަޙީ ކުރައްވާފައި ވެއެވެ. އަދި އެއަށްފަހު އާޔަތުގައި މި ދެ ވާބަތުގެ ކަންތައް ނަޙީ ކުރެއްވުމާއި އެކުގައި،
ރީތި ބަސްތަކުން މުޢާމަލާތް ކުރުމާއި، ރީތި ޢަމަލުތަކުން މުޢާމަލާތް ކުރުމަށް ވެސް އަމުރު
2

ކުރެވިގެންވެއެވެ. ހެޔޮވެގެންވާ ބަސްތައް ކަމުގައި "ކަރާމާތް، ހެޔޮބަސްތައް ބުނާށެވެ". ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުގެ
ތެރޭގައި "ހެޔޮ ކަމުގެ ފިޔަގަނޑު އެމީހުންނަށްޓަކައި ތިރިކޮށްލާށެވެ".
4. އަޑުލައި ހެދުން ޙަރާމް ވެގެންވާކަން ވަރަށް ޞަރީޙަކޮށް ބަޔާންވެގެންވެ އެވެ.
މިފަދަ ގިނަގުނަ އާޔަތްތަކެއް ކީރިތި ޤުރުއާންގައި اله ތަޢާލާވަނީ ވަޙީ ކުރައްވާފައި ވެއެވެ. އަދި މި މައުޟޫގައި
ގިނަ ހަދީޘްތަކެއް ވާދިރު ވެފައިވެއެވެ. މިފަދަ ޙަދީޘްތަކުގެ ތެރޭގައި:
رَسول هلا ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. (أكبر الكبائرِ اإلشرا كُ بالِ، و قت لُ النف سِ، و عقو قُ الوالدَينِ، و شهادةُ ال زُّو رِ)
"އެންމެ ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ ތެރޭގައި اله އަށް ޝަރީކު ކުރުމާއި، ނަފްސެއް ޤަތުލު ކުރުމާއި، މައިންބަފައިންނަށް
ކިޔަމަން ނުވުމާއި އަދި ދޮގު ހެކި ދިނުންވެއެވެ".
މި ޙަދީޘްގައި މައިން ބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވު މާއި، އެ މައިންބަފައިންނާ މެދު ނުބައިކޮށް މުޢާމަލާތް
ކުރުމުގައި ހުރި ނުބައި ކަމާއި، އޭގެ ނުރައްކާ ބަޔާން ވެގެންވަ ނީ އެއީ އެންމެ ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ ތެރޭގައި
ހިމެނިގެންވާ ޢަމަލެއްގެ ގޮތުގައެވެ.
އަދިވެސް އެހެން ޙަދީޘެއްގައި ވެއެވެ. ނަބިއްޔާ صلى هلا عليه وسلم ޙަދީޘް ކުރައްވާފައި ވެއެވެ.
(اثنانِ يُعَ جِ لُهُما هُلا في الدنيا: البغي وعقوق الوالدين)
“ދެ ފާފައެއް ވެއެވެ. އެ ދެކަމުގެ ޢުޤޫބާތް ދުނިޔެމަތީގައި اله އަވަސް ކުރައްވައެވެ. އެ (ދެ ފާފައަކީ)
މައިންބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމާއި އަދި އަދި ބަޣްޔު (ޙައްޤަކާއި ނުލައި އަނިޔާވެރިވުމެވެ.)”.
މިތަނުގައި ކޮންމެހެންވެސް ފާހަގަކޮށްލަން ޖެހޭ އަމުރެއް ވެއެވެ. ވަރަށްވެސް ގިނަ ބަޔަކަށް ވިސްނިފައި އޮންނަނީ
މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަކީ، ތިމާގެ އަތުން ޚަރަދު ކުރުމާއި ހުންނާނެތަނެއް ދެއްކުން ފަދަ ކަންކަމެވެ.
އެހެނަސް މިއީ ކުށް ހީއެކެވެ. މައިންބަފައިންނަށް އިޙްސާންތެރިވުމުގެ ތެރެއަށް 2 ކަމެއް ވަންނާނެ އެވެ. އެއީ
ހެޔޮ ފޯރުކޮށްދޭ ފަދައިން އެމީހުންގެ ކިބައިން އުނދަގޫތައް ވެސް ދުރުކުރަން ޖެހޭނެއެވެ.
3

މީގެ މިޘާލަކީ، ތިމާއަށް މައިންބަފައިން ބެލެއްޓުމާއި ކަންތައްތައް ކުރުމުގެ ޞިއްޙަތާއި އަދި ޤާބިލްކަން ލިބިގެންވާ
ޙާލުގައި، އެ މައިން ބަފައިންނަށް ތިމަންނަ ޚަރަދުކޮށް އެހެނަސް ބަންގްލަދޭޝް، އިންޑިޔާ ނުވަތަ އެފަދަ މީހެއް
އެ މަންމަ އަދި ބައްޕަ ބަލަން ގެނެސްފައި ވުމެވެ. ތެދެކެވެ. އޭނާ ބަރާބަރަށް ޙަރަދު ކުރެއެވެ. އެހެނަސް އޭނާގެ
ފަރާތުން ލިބެންޖެހޭ، ދޭންޖެހޭ ބެލެހެއްޓުންތެރިކަމެއް ގާތް ކަމެއް ނޯވެއެވެ. ފަހެ، މައިންބަފައިން ހިތުގައި
ޖެއްސުން، ހިތް ނުތަނަވަސް ކުރުން، ހިތާމަ ކުރުވުމާއި އަދި ހިތާމަ ކުރާނެ ފަދަ ގޮތުގައި ޢަމަލު ކުރުން މިއީ
ކަނޑައެޅިގެން ޙަރާމް ވެގެންވާ ޢަމަލެކެވެ. ޙަރާމް ވެގެންވެއެވެ.
ތިމާގެ ބޯމަތީގައި މައިންބަފައިންނަށް އަދާ ކުރުމަށް އަމުރު ވެގެންވާ އެތައް ޙައްޤުތަކަކާއި، އަދި ހެޔޮ ގޮތުގައި
މުޢާމަލާތް ކުރުމަށް އަމުރު ކުރެވިގެންވާ ހިނދު، އެ މައިންބަފައިން ދޫކޮށް އެހެން ބަޔަކާއި ރިވެތި ގޮތުގައި
މުޢާމަލާތްކޮށް އަދި ހެޔޮ ގޮތުގައި ޢަމަލުކުރުމަށްފަހު، މައިންބަފައިންގެ ހިތުގައި ޖެހޭ ގޮތަށް ޢަމަލުކުރުން މިއީ
އިންސާނެއް ކުރާނެ ކަމެއް ނޫނެވެ. އިންސާނިއްޔަތުގެ އަހުލުވެރިން ވެސް ކުރާނެ ކަމެއް ނޫނެވެ.
ފަހެ، މިފަދަ ޢަމަލުތަކުން އެއްކިބާވެ ހުއްޓާލުން ވާޖިބު ވެގެންވެއެވެ. މި ޢުޤޫބާތް ތިމާގެ މައްޗަށް ފާޅު ވުމުގެ
ކުރިން اله އަށް އިސްތިޣްފާރުކޮށް ތަ ޥްބާވުން ހުއްޓެވެ. އަޚާއެވެ! އުޚުތާއެވެ! އެ މައިންބަފައިންނާ މެދު އެފަދައިން
ޢަމަލު ކުރެވިފައިވާނަމަ، އެކަމަށް މަޢާފަށް އެދި އަދި މަޢާފު ލިބި، އެ މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮ ދުޢާކުރާ ފަރާތެއްގެ
ގޮތުގައިވާށެވެ.
ވުމާއެކު، މައިންބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމާއި، އެބައިމީހުންނަށް ހިތާމަ އާއި މޮޅިވެރި، ހިތްދަތިކަން ގެނުވާނެ
އެންމެހައި ޢަމަލުތަކުން ދުރުވެ، އެބައިމީހުންނަށް އުފަލާއި ހިތްހަމަޖެހުން ގެނުވާ އަދި ލޯބިކުރާ އެންމެހައި
ޢަމަލުތައް އަހަރެމެން އުފަލާއެކު ކުރުމުގައި ދެމިތިބުން ވާޖިބު ވެގެންވެއެވެ.
ސުވާލުގައި ބުނެފައިވާ "މައިމީހާގެ ފައިތިލަ ދަށުން ދަރިން ސުވަރުގެ ވެއްދުން" މި ޖުމްލައިގެ ޞައްޙަކަމާ މެދު
ބުނަމެވެ.
ފުރަތަމައީ: މި ފަދައިން ނަބިއްޔާ صلى هلا عليه وسلم އަށް ނިޞްބަތްކޮށްފައިވާ ޙަދީޘެއް ވެއެވެ. އެ ޙަދީޘްގައި
ވެއެވެ. (الجنةَُّتح تَ أقدامِ الُمَّها تِ) "ސުވަރުގެވަނީ މައިންގެ ފައިތިލަ ދަށުގައެވެ". އެހެނަސް މި ޙަދީޘްއަކީ
4

ޞައްޙަ ޙަދީޘެއް ނޫނެވެ. އިމާމް اللباني ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. "ޘާބިތު ޙަދީޘެއް ނޫނެވެ". އަދި السلسلة
الضعيفة ގައި ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. "ނަބިއްޔާ ގެ މައްޗަށް ހަދައިފައިވާ ދޮގު ޙަދީޘެކެވެ".
ދެވަނައީ: ސުވަރުގެ ވަނީ މައިންގެ ފައިތިލަ ދަށުގައި މިފަދައިން ވާރިދުވެފައިވާ ރިވާޔަތެއް، ޙަދީޘެއް ނެތް
ކަމުގައި ވީނަމަވެސް މިފަދަ މާނަދޭހަވާ ޙަދީޘް ވެއެވެ. އެފަދަ ޙަދީޘެއް މިތަނުގައި ޛިކުރު ކުރަމެވެ. ޞަޙާބީ
معاوية بن جاهمة السلمي ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ.)ތިމަން ޞަޙާބީ اެلهގ ރަސޫލާ صلى هلا عليه وسلم
އަރިއަހަށްވަޑައިގެން ދެންނެވީމެވެ.(يا رسو لَ لََِّّا إن يِ كن تُ أرد تُ الجِهادَ مع كََ أبتغي بذلِ كَ و جْهَلََِّّا والداَّرَ اآلخرةَ
قا لَ وي حَكَ أحيةٌَّأ م كَُّ قُل تُ نعَم قا لَ ار جَع فبِرَّها ثَّم أتيتُهُم نَ الجان بِ اآل خَرِفقل تُ يا رسو لَ لََِّّا إن كن تُ أرد تُ
يِ
الجِهادَ مع كََ أبتغي بذلِ كَ وجهَلََِّّا والداَّرَ اآلخ رَةَ قا لَ وَي حَ كَ أحيةٌَّأ م كَُّ قل تُ نعَم يا رسو لَ لََِّّا قا لَ فار جِع إلْيها
فبِرَّها ثَّم أتيتُهُ من أما مِهِ فقُل تُ يا رسو لَ لََِّّا إن كن تُ أرد تُ الجِهادَ مع كََ أبتغي بذلِ كَ و جْهَلََِّّا والداَّرَ اآلخرةَ قا لَ
يِ
وي حَ كَ أحيةٌَّأ م كَُّ قُل تُ نعَم يارَسو لَ لََِّّا قا لَ وي حَ كَ ال زَم رِجلَها فثَّم الجنةَُّ
"هެلاގ ރަސޫލާއެވެ. އަހަރެން اެلهގ ވަޖުހުފުޅަށް އެދި އަދި އާޚިރަތް ހޯދުމަށް އެދި، އިބަ ނަބިއްޔާ އަރިހުގައި
ޖިހާދުކުރަން ބޭނުމެވެ. އެހިނދު (ހަދީޘްފުޅު ކުރެއްވިއެވެ.) "ތިބާއަށް ހަލާކު ހުއްޓެވެ! ތިބާގެ މަންމަ ދުނިޔޭގައި
ދިރި އެބަހުންނެވި ހެއްޔެވެ؟" (ޞަޙާބީ ދެންނެވިއެވެ.) އާދޭހެވެ! (އެހިނދު ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ.) "އަނބުރައި
ދުާހށި ކަމެވެ. މަންމައަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމުގައި ދެމިހުންނަ ހުއްޓެވެ". (ޞަޙާބީ ދެންނެވި އެވެ.) އެހިނދު އެހެން
ދިމާލަކުން (އެހެން ފަރާތަކުން) ނަބިއްޔާގެ އަރިއަހަށް ވަޑައިގެން، ދެންނެވީމެވެ. اله ގެ ރަސޫލާއެވެ! اله ގެ
ވަޖްފުޅަށްއެދި އަދި އާޚިރަތަށް އެދޭ ޙާލުގައި އިބަ ނަބިއްޔާ އަރިހުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް އަހަރެން ބޭނުމެވެ.
(ހަދީޘްފުޅު ކުރެއްވިއެވެ.) "ތިބާއަށް ހަލާކު ހުއްޓެވެ! ތިބާގެ މަންމަ ދުނިޔޭގައި ދިރި އެބަހުންނެވި ހެއްޔެވެ؟"
(ޞަޙާބީ ދެންނެވިއެވެ.) އާދޭހެވެ! (އެހިނދު ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ.) "އަނބުރައި ދުާހށި ކަމެވެ. މަންމައަށް
ހެޔޮކޮށް ހިތުމުގައި ދެމިހުންނަ ހުއްޓެވެ". އެއަށްފަހު ނަބިއްޔާގެ ކުރިފުޅުމަތިން އަރިއަހަށް ވަޑައިގެން
ދެންނެވީމެވެ. "اެلهގ ރަސޫލާއެވެ. اله ގެ ވަޖްހުފުޅަށް އަދި އާޚިރަތަށް އެދޭ ޙާލުގައި އަހަރެން އިބަ
ނަބިއްޔާއަރިހުގައި ހުންނަވައި ޖިހާދު ކުރުމަށް ބޭނުމެވެ". (އެހިނދު ޙަދީޘް ކުރެއްވި އެވެ.) "ތިބާއަށް ހަލާކު
ހުއްޓެވެ! ތިބާގެ މަންމަ ދުނިޔޭގައި ދިރި އެބަހުންނެވި ހެއްޔެވެ؟" (ޞަޙާބީ ދެންނެވިއެވެ.) އާދޭހެވެ! (އެހިނދު
ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ.("އެ މަންމަގެ ފައިތިލައާ ލާޒިމްވާށެވެ.)އެބަހީ: މަންމައަށް ޚިދުމަށް ކުރުމުގައި ޤާއިމްވެ
ދެމިހުންނާށެވެ.(ފަހެ، ސުވަރުގެ ވަނީ އެތާނގައެވެ".
5

މުރާދަކީ: ސުވަރުގެއިން އެމީހަކަށް ލިބިގެންވާ ނަޞީބު މަންމަގެ ރުހުމެއްނެތި ޙާޞިލް ނުވާނެ ވާހަކައެވެ. މި
ޙަދީޘް އިމާމް الَلَبانيِ صحيح ابن ماجه ގައި ޞައްޙަ ކުރައްވާފައި ވެއެވެ. ވީމާ، މަންމަގެ ފައިގައި ޤާއިމްވެ
ލާޒިމްވެ ދެމިހުރުން، އޭގެ މާނައަކީ ކޮބައިކަން ޙަދީޘްގައި ވަނީ ބަޔާން ވެފައިއެވެ.
އެއީ މަންމައަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމުގައި، މެދުކެނޑުމެއް ނެތި ދެމިހުރުމެވެ. އެންމެހައި ޙާޖަތްތަކެއް ފުއްދައި
ދިނުމުގައެވެ. މަންމަ ހިތުގައި ނުޖެއްސުމާއި، މަންމަ ދެރަވާނެ އެންމެހައި ޢަމަ ލުތަކުން އެ މަންމަ އެއްކިބާ
ކުރުމާއި، ހެޔޮ އެންމެހައި ކަންކަމެއް ގައި މަންމައަށްޓަކައި ޤާއިމްވެ ދެމިހުރުމެވެ. ފަހެ، ފައިގައި ލާޒިމްވެ ހުރުމުގެ
މާނައަކީ އެއީއެވެ.
6